

BOOK REVIEW

Τίτλος: *«Πολιτική Επιστήμη: Διακλαδική και Συγχρονική διερεύνηση της Πολιτικής Πράξης»*. Δεκάτομο Συλλογικό Έργο

Συγγραφείς: Α.-Ι. Δ. Μεταξάς: επιμέλεια (Σχεδίαση του Έργου- Εισαγωγικά Κείμενα)

Σελίδες: 10 τόμοι, 4.606 σελίδες

Έτος έκδοσης: 2016

Εκδόσεις: Ι. Σιδέρης & Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου- Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου.

Για την αποκατάσταση των αποχρώσεων

«Πολιτική Επιστήμη: Διακλαδική και Συγχρονική Διερεύνηση της Πολιτικής Πράξης».

Παρουσίαση

του Νίκου Παπαδάκη

«Η κοινωνία, η ανώνυμη, αυτή η οποία προεχόντως, πρέπει – ή θα έπρεπε- αδιαλείπτως τη σκέψη μας να απασχολεί, εφόσον αισθανόμαστε πρώτα πολίτες και μετά ιδιώτες, βρίσκεται βυθισμένη μέσα σε μια πολύπλευρη, παρατεταταμένη και ιδιαίτερα σύνθετη κρίση..... Η Πολιτική ως ιστορική απάντηση σε όλα αυτά, αποτελεί σήμερα περισσότερο από ποτέ, έστω και κατ' ιδανική αναμονή την «κύρια γενική οργανωτική διαδικασία ειρηνόφιλης παρέμβασης στο όνομα της θέλησης των πιο πολλών ανθρώπων» (Α.- Ι. Δ. Μεταξάς, 2016: 27- 28¹)

Αναντίλεκτα, η Πολιτική Επιστήμη διατηρεί την προνομία της μελέτης του Πολιτικού Φαινομένου. Μελέτη η οποία δεν είναι μεθοδολογικά και επιστημολογικά απροϋπόθετη. Στις καταστατικές προϋποθέσεις αυτής της μελέτης συμπεριλαμβάνονται η πειθαρχημένη διεπιστημονικότητα και ο «μεθοδολογικός πλουραλισμός». Εδώ η όποια παραδειγματική ορθοδοξία συναρθρώνεται με την προταγματική δυνατότητα. Η κριτική του Καθηγητή Μεταξά στον «μεταλλαγμένο κλασικισμό», όπως τεκμηριωμένα αρθρώνεται στο βιβλίο του η «Υφανταγή των Μορφών» (Αθήνα: Καστανιώτης, 2003),

---

¹ Μεταξάς, Α.-Ι. Δ. (2016), *Πολιτική Επιστήμη. Τόμος Ι: Προϋποθετικοί Όροι*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης & Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου.

υποψιάζομαι δεν περιορίζεται στη σχέση ιδεών και μορφής- φόρμας. Διεκδικεί κάτι ευρύτερο: τη δυνατότητα μιας μεθόδου στην οποία δεν επιβάλλεται το επιχείρημα και ως τέτοια λειτουργεί επιτρεπτικά στον κριτικό αναστοχασμό. Η αίσθηση μου ως αναγνώστη του Καθηγητή Μεταξά, είναι ότι ο Λόγος του (εδώ με την διπλή έννοια της ρηματικής πρακτικής και της ορθολογικότητας) συγκροτεί έναν καινοτόμο ισόρροπο ολισμό μεταξύ ελλειπτικότητας (όπως στη «Ρητορική των Ερειπίων» - Αθήνα: Καστανιώτης, 2005) και επιτρεπτικότητας. Ο Μεταξάς δεν προσέγγισε ποτέ το Πολιτικό Φαινόμενο αρδευόμενος από την ελκυστικότητα των επιδραστικών διαφορικών διαμοιρασμών. Η ερμηνευτική «βεντάλια» του δεν εξαντλήθηκε στο μετεωρισμό μεταξύ fortuna και virtū κατά Μακιαβέλι, ούτε στη σμιτιανή συγκροτησιακή διαίρεση φίλων και εχθρών. Ας μείνουμε όμως λίγο στην αμφιλεγόμενη αξιωματική θέση της Πολιτικής Θεολογίας του Carl Schmitt: «Κυρίαρχος είναι όποιος αποφασίζει για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης»². Θέση που εκβάλλει στην εκτίμηση ότι η κατ' εξοχήν απόφαση είναι η κατ' εξαίρεση απόφαση. Κι εδώ, ας μου επιτραπεί μια ανίερη αναπλαισίωση.

Το Δεκάτομο Συλλογικό Έργο για την Πολιτική Επιστήμη, έργο Μεταξά στην πραγματικότητα, αποτελεί την εμπράγματη απόληξη μιας κατ' εξοχήν απόφασης σε μια κατ' εξαίρεσιν συνθήκη. Εξηγούμαι: το κατ' εξαίρεσιν αποτυπώνει την έλλειψη ενός ανάλογου έργου όχι μόνον στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρώπη συνολικά, όχι μόνον στην Πολιτική Επιστήμη αλλά και σε πλείστες όσες επιστημονικές πειθαρχίες. Και η κατ' εξοχήν απόφαση αφορά στην επιλογή Μεταξά να αναλάβει ένα τέτοιο εγχείρημα

² Βλ. αναλυτικότερα Schmitt, C. (2004), *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Chicago: University of Chicago Press (original publication: 1922) και Schmitt, C. (2010 μτφ Γ. Σαγκριώτης), *Ο λεβιάθαν στην πολιτειολογία του Τόμας Χομπς. Νόημα και αποτυχία ενός συμβόλου*. Αθήνα: Σαββάλας.

σε δύσκολους, και ως τέτοιους ερμηνευτικά ελκυστικούς καιρούς. Πολύ περισσότερο από την ικανοποίηση μιας «επείγουσας ανάγκης» (με όρους Habermas), ο Καθηγητής Μεταξάς απευθυνόμενος σε 188 Καθηγητές και Ερευνητές από την Ελλάδα και το εξωτερικό, από την Πολιτική Επιστήμη και όμορες επιστημονικές πειθαρχίες, αναλαμβάνοντας τη Σχεδίαση και την Επιμέλεια του Δεκάτομου, γράφοντας τον 1^ο Τόμο για τους Προϋποθετικούς Όρους εξ ολοκλήρου ο ίδιος, γράφοντας προθεματικά κείμενα για κάθε τόμο τα οποία επιτελούν μια κρίσιμη λειτουργία που δεν εξαντλείται στην εισαγωγή αλλά εκτείνεται στην παροχή της δυνατότητας επιστημολογικά θεμελιωμένης πλοήγησης στην «αρένα των σημασιών», παραδίδει στη δημοσιότητα ένα έργο που επαναπροσδιορίζει τους όρους συγκρότησης της διεύρυνσης της πολιτικής πράξης. Τολμώ δε να πω και την ίδια την Πολιτική Επιστήμη.

Κι αυτό γιατί το Δεκάτομο αποτελεί έναν συστηματοποιημένο δημόσιο διάλογο για τις καταγωγικές σημασίες, τις οριοθετήσεις και τις ερευνητικές δυνατότητες των μείζονων επιστημονικών πεδίων, που συγκροτούν την Πολιτική Επιστήμη σήμερα διεθνώς, διάλογο συγκεκριμένα εδραιωμένο και παρακειμενικά επιτρεπτικό. Από αυτή την άποψη, η θεμελιώδης αγωνία του Καθηγητή Μεταξά, σε όλη του την διαδρομή, για την εδραίωση μιας γόνιμης και λειτουργικής διεπιστημονικότητας και τελικά για τη διακλαδική προσέγγιση του πεδίου που θεράπευσε και θεραπεύει με αφοσίωση, αριστεία και καινοτομία, αποτυπώνεται στο ανά χείρας Δεκάτομο Έργο για την Πολιτική Επιστήμη.

Νομίζω ότι στο σημείο αυτό αξίζει να επιστρέψουμε λίγο στο χρόνο και να ακούσουμε τον ίδιο τον Καθηγητή Μεταξά να προσδιορίζει περιγραφικά, ωστόσο καθόλου εργαλειοκά, την ουσία της Πολιτικής Επιστήμης όσο και της ίδια της πολιτικής πράξης.

Παραθέτω λοιπόν απόσπασμα από την αντιφώνησή του στο Συνέδριο που οργάνωσε το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης το 2010, στο πλαίσιο της αναγόρευσης του σε Επίτιμο Διδάκτορα του Πανεπιστημίου Κρήτης: «*Η Πολιτική Επιστήμη και μάλιστα η σύγχρονη –έστω και αν κάποια μισο-αδιόρατη συνέχεια προς τις παλαιότερες γνωστικές στάσεις πάντοτε υφέρπει– επιδιώκει κάτι να υπερβεί: να προσπαθήσει όχι την επίσημη και τυπικά προβλεπόμενη πολιτική διαδικασία να παραβλέψει, αλλά να τη συγκρίνει με όσα πράγματι συμβαίνουν και να την εμπλουτίσει με όσα στο μεταξύ έχουν συμβεί. Και κατευθύνει τη διαγνωστική της περιέργεια σε ο,τιδήποτε σχετίζεται –και αλλοίμονο δεν είναι λίγα– με τις ποικίλες εξουσιαστικές πράξεις. Για να θεωρούνται όμως αυτές οι πράξεις πολιτικές πρέπει να δείχνουν ότι υπηρετούν έστω και καθ' υπόθεση –διότι και η εντύπωση ως υπόθεση αποτελεί ερευνητέα πραγματικότητα– την επιδίωξη για μια καλύτερη συλλογική και ατομική ζωή. Μια τέτοια και μόνο εξουσία, ασκούμενη κατά το «τέλος πόλεως ευ ζην», μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολιτική. Αυτή είναι, νομίζω, η *differentia specifica*, η επιδίωξη της ευτυχίας των πιο πολλών ανθρώπων, με την οποία μπορεί –και μόνο αναλυτικά– να οριοθετείται το Πολιτικό από άλλα Κοινωνικά φαινόμενα. Με τα τελευταία συνυπάρχει, συχνά τα επικαθορίζει, αλλά και εξαρτάται από αυτά. Μόνο σε αυτήν την εξουσία, μιας τέτοιας αποστολής, μπορεί να απονέμεται αυτό το κατ' εξοχήν επιδοκιμαστικό και ευγενέστατο όνομα ή επίθετο. Πολιτική ασκούμε όλοι στο μέτρο που με το λόγο μας ή τη σιωπή μας ή και με τις ασυναίσθητες πλευρές μας, ονειρικές ή άλλες, πράξεις συμμετέχουμε στη διαμόρφωση της δημόσιας γνώμης για την εξουσία και τον κόσμο. Ως εκ τούτου, και με αναφορά στην εκ της ετυμολογίας δημοκρατική αριστοκρατικότητα της λέξης, κάποιο χρέος σεβασμού και υποστήριξης της πολιτικής παράγεται»³.*

³ όπως δημοσιεύεται στο Στ. Χιωτάκης & Ν. Παπαδάκης (επιμ), Πολιτική Επιστήμη: Σύγχρονες Τάσεις.

Κοντολογίς: 6 χρόνια πριν ο Καθηγητής Μεταξάς είχε προσδιορίσει ευκρινώς την αντιληπτική αφετηρία του Δεκάτομου, όσο και την ανάγκη απόκρισης σε ένα επίμονο χρέος. Δέκα Τόμοι λοιπόν για την Πολιτική Επιστήμη, που πόρρω απέχουν από το να συνιστούν εγχειρίδια για τους επιμέρους κλάδους της. Δέκα Τόμοι που αποτυπώνουν την *διαχρονία* (με την έννοια εδώ της αναγωγής κάποιων εκ των συμβολών στις «κλασσικές μήτρες των Κλάδων» της) και τη *συγχρονία*, στην εξελικτική εκδοχή της καθώς όπως επισημαίνει ο Καθηγητής Μεταξάς στον 1^ο Τόμο «*νέα θέματα, νέες προκλήσεις οι οποίες αναδύονται* (και ανακινούνται από σειρά συμβολών ανά Κλάδο και ανά Τόμο), *έστω κι αν εξακολουθούν να επιβεβαιώνουν τη συνεχιζόμενη συμπερίληψη τους στον ίδιο Κλάδο, δεν αποκλείουν την αλλαγή της εσωτερικής λογικής του τελευταίου. Και ότι ακόμα τέτοιες μεταβολές επηρεάζουν καθιερωμένες τυπολογίες και ορολογίες με τις οποίες τα πολιτικά φαινόμενα ανανοηματοδοούνται, ανακατηγοροποιούνται και ανακωδικοποιούνται*» (σελ. 13).

Στον 1^ο τόμο ο Καθηγητής Μεταξάς εκκινεί από έναν γενικό ορισμό της πολιτικής, για να εστιάσει στην ανακατασκευή της έννοιας του Δημόσιου Συμφέροντος, η οποία (έννοια) αρδεύεται από μια, όχι σπάνια εργαλειακή, επίκληση «της θέλησης των πιο πολλών ανθρώπων». Στη συνέχεια ανακινεί το ζήτημα της ταξινόμησης της πολιτικής ύλης, αφορμούμενος από τη διάκριση της Πολιτικής Επιστήμης σε αλληλεξαρτώμενους και αναγνωρίσιμους Κλάδους, καθόλου όμως εξαντλούμενος σε αυτήν. Άλλωστε όπως επισημαίνει στο 3^ο κεφάλαιο του 1^{ου} Τόμου «*η πολιτική ζωή συγκροτείται και*

και διακυβεύματα (Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Α.- Ι. Δ. Μεταξά). Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης (υπό έκδοση).

ανασυγκροτείται με ασύνορη διάθεση, προβάλλοντας κατά καιρούς νέες απρόσμενες διακυβεύσεις.... Αυτές τις διακυβεύσεις οφείλουμε να τις επισημαίνουμε, να τις καταγράφουμε και να τις υποβάλλουμε σε κριτική επαλήθευση» (σελ 47). Σε τέτοιους καιρούς ζούμε άλλωστε. Το 2016 έχει παράξει περισσότερη ιστορία από όση μπορούμε να προσεγγίσουμε, μόνο με παραδοσιακά αναλυτικά σχήματα. Κι αυτό συνιστά ήδη μια, τέτοιας τάξεως, διακύβευση για την ερμηνευτική προσέγγιση μιας, εκτατικής ως προς τις επιπτώσεις της, νέας πολιτικής ύλης. Είναι λοιπόν εφικτή μια «εξωτερική επίσκεψη» των πολιτικών φαινομένων, δεδομένου ότι όντως η απολύτως αντικειμενική προσέγγιση πέραν από ανέφικτη είναι ίσως και αφητηριακά αναγωγιστική; Το τέταρτο κεφάλαιο του 1^{ου} Τόμου απαντά στην αξίωση για μια επιστημονικά ελέγξιμη προσέγγιση του πολιτικού φαινομένου. Και το κάνει θέτοντας τις προϋποθέσεις και προσδιορίζοντας τους τρόπους (εδώ με την έννοια του *modus operandi* και στη μορφή 4 κανόνων) για την «πραγματολογική πλησίαση της πολιτικής ζωής», καθόλου αφιστάμενο ωστόσο από την αναγνώριση της συνθήκης «της σχετικότητας του επιδιωκόμενου αποτελέσματος» (σελ 62). Με βάση τα προαναφερθέντα, το πέμπτο κεφάλαιο προτείνει με πραγματολογικούς όρους τον τρόπο υπέρβασης της απόλυτης διάκρισης ανάμεσα στις ορθολογικές και τις σχετικιστικές προσεγγίσεις. Όντως, η ερμηνευτική λογική μπορεί (ενδεχομένως και οφείλει) να είναι πληθυντική και ως τέτοια δεν δύναται να υπάγεται σε εθνοκεντρικές προϋδεάσεις και πολιτισμικές καταλήψεις του Πολιτικού Επιστήμονα. Η προτεινόμενη ουσιαστική και μεθοδολογική «αποεθνικοποίηση των αντιληπτικών πλαισίων» (σελ. 67) λειτουργεί προϋποθετικά για τις 3 (αυτό- και ετερο-) επιτηρήσεις της διττής επικοινωνιακής συνθήκης, που εξηγούνται στο έκτο κεφάλαιο και οι οποίες οριοθετούν την ευθύνη του Πολιτικού Επιστήμονα ως «πιστευόμενου φορέα διανοούμενου λόγου» (σελ 73). Διασφαλίζουν δε την επιτέλεση της «ρητορικής

απομάγευσης» (σελ. 73) ώστε να επιστρέψουν στα πράγματα οι συγκροτησιακές αποχρώσεις τους. Ανέκαθεν άλλωστε για το Μεταξά, το όποιο χάρισμα οφείλει να εμβαπτίζεται στην δημόσια ευθύνη, ώστε να μην απολήγει στην νομιμοποίηση της κατεξουσίασης, μέσω μιας ηθικά αποσυναρτημένης συναρπαγής.

Η τεκμηρίωση της σχετικότητας των τυπικών κλαδικών διακρίσεων, δεδομένου του γενεαλογικού και θεματικού παρελθόντος των κλάδων της Πολιτικής Επιστήμης, όσο και η αναγνώριση της διεξαρτώμενης σύστασης και της πολυπαραγοντικής σύνθεσης των πολιτικών φαινομένων επιτρέπει στο Μεταξά, στα επόμενα κεφάλαια του 1^{ου} Τόμου, να αναδείξει την προσφυγή στη διακλαδική και διεπιστημονική συνέργεια, όχι ως καταναγκαστικό δόγμα αλλά ως μια αναντίρρητη ανάγκη απόκρισης στην «ειδητική ταυτότητα» (σελ. 89) των πολιτικών φαινομένων, «η οποία τα καθιστά σήμερα περισσότερο από ποτέ, φαινόμενα μικτά», όπως επισημαίνει (σελ 89).

Ο Μεταξάς δεν αρνείται ούτε υποτιμά τους Κλάδους. Το αντίθετο. Τη συνομιλία τους επιδιώκει. Κι αυτό αποτελεί το πραγματικό Αμετάθετο Όλο (με όρους Τσουκαλά) του, εδώ παρουσιαζόμενου, εγχειρήματος. Απόδειξη δε τούτου, η ίδια η διάρθρωση του Δεκάτομου. Οι Κλάδοι της Πολιτικής Ψυχολογίας, της Πολιτικής Επικοινωνίας, της Πολιτική Κοινωνιολογία, των Πολιτικών Θεσμών, της Συγκριτικής Πολιτικής, των Διεθνών Σχέσεων, της Πολιτικής Θεωρίας «εκπροσωπούνται» στους ομότιτλους τόμους με πρωτότυπες συμβολές διακεκριμένων επιστημόνων από πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα της Ελλάδας και του εξωτερικού, με τρόπο που και η θεματική εξειδίκευση να υπηρετείται και η διεπιστημονική συνέργεια να καθίσταται ορατή. Το ίδιο συμβαίνει και με τον «οριζόντιο» τόμο της Πολιτικής Μεθοδολογίας, ενώ το καταληκτικό στη μορφή του 10^{ου} τόμου, Διακλαδικό Ορολογικό Ευρετήριο λειτουργεί

ως ένα, θεωρητικά και ερευνητικά εδραιωμένο, σύγχρονο εξελικτικό λεξικό της Πολιτικής Επιστήμης. Ότι δηλαδή θα περίμενε κανείς από τον συγγραφέα των «Ορίων των Όρων» (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2014), της τολμηρής δηλαδή διεκδίκησης της αποκατάστασης του πραγματικού ενάντια στην αναχαιτίζουσα επιβολή της επίσημης ορολογίας.

Σωστά το έχει επισημάνει ο Foucault: η εξουσία δεν κατέχεται, ασκείται. Η ίδια δε η πολιτική πράξη δεν αποτελεί προνομία των πολιτικών, με την έννοια των mega-actors (κατά Μουζέλλη). Αρδεύεται από καθεστώτα αληθείας, εκβάλλει σε ρηματικές πρακτικές, ενίοτε ετεροπροσδιορίζεται από τη μικροφυσική της εξουσίας, και όχι σπάνια σαν το φουκωικό τυφλοπόντικα εφεύρει διακλαδισμένες διαδρομές μεταξύ Δομής και Δράσης. Συλλογική ή εξατομικευμένη η πολιτική πράξη, συναρθρωμένη με συνεπή συστήματα ιδεών ή εξαρθρωμένη σε αναδιανεμητικές συσπειρώσεις (για να θυμηθούμε τον Olson) δεν είναι στατική και ως τέτοια δεν μπορεί να είναι μονολογικά αναγνώσιμη. Και έχει άδικο ο Σαίξπηρ: η ζωή δεν είναι μια ιστορία ιστορημένη από έναν ανόητο, γεμάτη θόρυβο κι οργή, δίχως κανένα νόημα. Είναι η ίδια η υποκειμενική προσοικείωση του πραγματικού, που (ανα)νοηματοδοτεί την Ιστορία. Η ένθεση δε του Πολιτικού, με διερωτηματικούς όρους, στην Ιστορία διεκδικεί όντως, όπως επισημαίνει ο Μεταξάς, την αναγκαία διαλεκτική πλαισίωση. Και προϋποθέτει την κατανόηση της πολυπαραμετρικής σύστασης της πολιτικής πράξης, άρα και την πολυλογική και διακλαδική μελέτη της. Αυτό δηλαδή ακριβώς που επιδιώκει και επιτυγχάνει το Δεκάτομο. Και η μέριμνα των εκδόσεων Ι. Σιδέρη όσο και του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου επένδυσε το σπουδαίο αυτό εκδοτικό εγχείρημα με την κομψότητα που του αξίζει, χωρίς να υπονομεύσει την αναγκαία αισθητική εγκράτεια.

Ο Gadamer εξάισια περιγράφει την επιστημονική έρευνα ως ongoing process. Το ανά χείρας Δεκάτομο δεν αποτελεί απλά την εκβολή μιας τέτοιας διαδικασίας αναφορικά με την πολιτική επιστήμη. Θεματικά οριοθετημένο, επιστημολογικά ταξινομημένο και ταξινομικό και ερευνητικά επιτρεπτικό συνιστά το ίδιο μια ongoing process. Τύχη αγαθή σε όλους μας, που μας δόθηκε η δυνατότητα από τον Καθηγητή Μεταξά να συμμετάσχουμε σε ένα τέτοιο εγχείρημα. Και η δημόσια έκφραση ευγνωμοσύνης του υποφαινόμενου ας θεωρηθεί ένα ελάχιστο αντίδωρο.

Ο Νίκος Παπαδάκης είναι Καθηγητής και Διευθυντής του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ΚΕΠΕΤ) του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης